

† DR. LAURENȚIU STREZA,
MITROPOLITUL ARDEALULUI

EXPLICAREA SFINTELOR TAINE ALE BOTEZULUI ȘI MIRUNGERII

Editura Andreiana
Sibiu – 2020

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
I. TAINILE DE INIȚIERE DUPĂ SFÂNTA SCRIPTURĂ.....	6
1. Terminologia biblică a Tainelor de inițiere creștină.....	7
2. Prefigurarea Botezului creștin în Vechiul Testament.....	10
3. Botezul Sfântului Ioan Botezătorul.....	13
4. Mirungerea după Sfânta Scriptură.....	17
5. Originea și temeiurile ritualului baptismal după Sfânta Scriptură.....	19
6. Tradiția apostolică privitoare la săvârșirea Botezului și Mirungerii: ritual și doctrină.....	31
II. SLUJBA BAPTISMALĂ ȘI SIMBOLISMUL EI ÎN BISERICA ORTODOXĂ.....	55
III. EXPLICAREA SFINTELOR TAINES ALE BOTEZULUI ȘI MIRUNGERII.....	73
A. Rânduiala dinaintea Sfântului Botez (a catehumenatului)...	75
B. Rânduiala Botezului.....	105
C. Taina Mirungerii.....	141
D. Taina Euharistiei.....	163

I. TAINELE DE INIȚIERE DUPĂ SFÂNTA SCRIPTURĂ. TRADIȚIA APOSTOLICĂ

Sfânta Scriptură justifică existența, originea și forma de administrare a fiecăreia dintre Sfintele Taine ale inițierii creștine, *Botezul*, *Mirungerea* și *Euharistia*, prefigurate deja în Vechiul Testament, instituite de Mântuitorul și apoi practicate de Biserica primară, fiind „*expresia modului constant al lucrării divine*”.²

Vechiul Testament cuprinde o mulțime de prefigurări ale *Tainelor de inițiere*, dintre care multe sunt evocate în rugăciunile din rânduiala ortodoxă a acestora. Noul Testament ne oferă date importante în ce privește *instituirea* și *practicarea* acestor taine și elementele esențiale ale ritualului, iar pe de altă parte, în ce privește *teologia apostolică* a acestora.

² Jean Daniélou, *Bible et Liturgie*, Paris, Ed. Cerf, 1950, p. 13. De asemenea, a se vedea și lucrările referitoare la tainele inițierii creștine: Lothar Heiser, *Die Taufe in der orthodoxen Kirche: Geschichte, Spendung und Symbolik nach der Lehre der Väter*, Trier, 1987; Liam G. Walsh, *The sacraments of initiation baptism, confirmation, Eucharist* (= Geoffrey Chapman theology library, 7) London: G. Chapman, 1988; Maxwell E. Johnson, Ruth A. Meyers, and Paul F. Bradshaw, *Essays in early Eastern initiation* (= Grove liturgical study: Alcuin/GROW liturgical study; 56.8) Bramcote, Nottingham, 1988; Marie-Louise Gondal, *L'initiation chrétienne: baptême, confirmation, eucharistie* (= Parcours: la bibliothèque de formation chrétienne), 1989; Paul F. Bradshaw, *A bibliography of recent liturgical studies*, Runcorn: Alcuin Club, 1989; Kenan Osborne, *The Christian sacraments of initiation*, New York, 1987; Peter Vianney, *Baptism, confirmation & holy eucharist*, Poughkeepsie, 1991; Aidan Kavanagh, *The shape of baptism: the rite of Christian initiation*, Collegeville Minnesota: The liturgical Press, 1991; MacDonnell, Kilian, *Baptême dans l'Esprit et initiation chrétienne: témoignage des huit premiers siècles*, Paris: Desclée de Brouwer, 1993; Paul F. Bradshaw, *Early Christian worship: a basic introduction to ideas and practice*, London: SPCK, 1996; Maxwell E. Johnson, *The Rites of Christian Initiation: Their Evolution and Interpretation*, Collegeville, MN: Liturgical Press, 1999.

1. Terminologia biblică a Tainelor de inițiere creștină

În Sfânta Scriptură, termenul *Botez* este redat prin substantivul τὸ βάπτισμα afundare, provenit de la verbul βάπτω, care în greaca clasică înseamnă a afunda, la fel ca și forma lui activă βαπτίζω. În Septuaginta βάπτω este folosit deseori în sens literal (ca, de ex., în Ps. LXVIII, 23), în timp ce βαπτίζω este mai puțin frecvent și are, mai ales, sens intransitiv (4 Regi V, 14; Is. Sir. 24, 25)³.

Substantivele τὸ βάπτισμα și ὁ βαπτισμός constituie termeni tehnici, creați special pentru botezul lui Ioan și pentru botezul creștin. Ele nu apar nici în Septuaginta, nici în literatura clasică; numai Iosif Flavius folosește termenul βαπτισμός în legătura cu botezul lui Ioan. În același text, Iosif folosește pentru Sf. Ioan apelativul de ὁ βαπτιστής⁴. Acest apelativ este folosit pentru Sf. Ioan și în Noul Testament (Matei III, 1; XI, 11-12; XIV, 2-8; Marcu VI, 25 etc.), iar pentru botezul său este folosit substantivul τὸ βάπτισμα (Matei III, 7; XXI, 25; Marcu XI, 30; Luca VII, 29 ș.a.), specificându-se uneori că este vorba de „*botezul pocăinței*” (Marcu I, 4; Luca III, 3; Fapte XIII, 24; XIX, 4). Folosirea acestui termen pentru botezul lui Ioan nu infirmă noutatea absolută a botezului creștin.

Termenul βάπτισμα este un cuvânt nou, pentru o nouă realitate – anume marea noutate a Botezului în Trupul lui Hristos –, a cărei prefigurare profetică o constituie botezul lui Ioan⁵. Acest termen exprima afundarea în apă, sub forma acoperirii și copleșirii, respectiv sub forma îngropării („*prin asemănarea morții Lui*” – Rom. VI, 5).

³ Alan Richardson, *An Introduction to the Theology of the New Testament*, London, 1961, p. 338.

⁴ Iosif Flavius, *Antichități iudaice*, în „The Life and Works of Flavius Josephus”, transl. by W. Whistos, New York, f.a., p. 540.

⁵ Alan Richardson, *op. cit.*, p. 339.

Referindu-se la moartea Sa ca la un botez, care poate și trebuie să fie împărtășit de toți cei ce vor să participe la mântuirea mesianică, Mântuitorul nu folosește o metaforă. Pentru a înțelege adevărata semnificație a Botezului, trebuie luate în serios cuvintele Domnului: „*Botezul* (τὸ βάπτισμα) *cu care Eu Mă botez*” (Matei XX, 22-23; Marcu X, 38-39) sau „*și cu botez* (βάπτισμα) *am a Mă boteza*”. Este deci evident chiar din folosirea lui βάπτισμα în acest context că Domnul Însuși este la originea învățaturii despre Botez, ca participare la moartea și învierea Sa.⁶

Din punct de vedere al ritualului, atât sensul etimologic al termenului botez, cât și înțelegerea botezului creștin ca îngropare-înviere cu Hristos implică în mod necesar săvârșirea acestuia prin *afundare*.

Termenul ὁ βάπτισμός apare în Noul Testament de trei ori, o dată cu referire la instrucția baptismală (Evr. VI, 2) și de două ori desemnând anumite ceremonii de purificare (Marcu VII, 4 ; Evr. IX, 10).

De asemenea, verbul βαπτίζω este folosit în Noul Testament atât pentru botezul lui Ioan (Matei III, 13-14 și loc. par.), cât și pentru botezul creștin (Matei XXVIII, 19; Marcu XVI, 16; Fapte II, 38; VIII, 12-13 etc.).

Ritualul botezului în Noul Testament este ilustrat și de alți termeni folosiți în legătură cu botezul. Astfel, Sf. Apostol Pavel folosește pentru botez termenul λουτρόν – baie: „*curățind-o cu baia apei celei de-a doua*” (Tit III, 5). Verbul λούω – a spăla, a îmbăia – este folosit, se pare, tot în legătura cu botezul în Ioan XIII, 10 și Evr. X, 22. Acești termeni dovedesc o dată mai mult actul afundării baptismale.⁷

Strâns legată de Botez apare în Noul Testament și *Taina Mirungerii*. Termenul „*mirungere*” exprimă originea divină a acestei taine. Ungere –

⁶ *Ibidem*, p. 340.

⁷ Pentru sensurile acestor termeni și folosirea lor în Noul Testament, vezi: W.F. Arndt și F.W. Gingrich, *Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago, 1973, p. 131-132 și 481-482.

în greacă χρίσμα – a primit Mântuitorul de la Duhul Sfânt, Care S-a coborât ca un porumbel la ieșirea Sa din apa Iordanului (Marcu I, 10). Această ungere L-a consacrat ca «Unsul lui Dumnezeu», adică Hristos (χριστός), fapt confirmat de Sfântul Andrei când îi zice fratelui său Petru: „*Am găsit pe Mesia, care se tâlcuiește Hristos*” (Ioan I, 41).⁸

Această taină a primit și alte numiri care sunt conforme cu semnificația ei, unele exprimând partea văzută, iar altele, pe cea tainică, adică efectele ei asupra sufletului primitorului.⁹ În Noul Testament se întâlnește atât substantivul χρίσμα – *ungere* (I Ioan II, 20, 27), cât și verbele χρίω – *a unge* (II Cor. I, 21) și σφραγίζω – *a pecetlui* (II Cor. I, 23; Efes. I, 13; IV, 30)¹⁰. Acești termeni relevă clar modul de administrare a Mirungerii și săvârșirea ei îndată după botez.

Taina Sfintei Euharistii, care împlinește Tainele inițierii, ca ultima treaptă a vieții celei noi, este întâlnită în cărțile Noului Testament sub numirile de: „*frângerea pâinii*” – κλάσις τοῦ ἄρτου (Fapte II, 42, 46 și XX, 7), *Cina Domnului* – κυριακὸν δεῖπνον (I Cor. X, 21 și XI, 20), termen folosit și azi de protestanți și neoprotestanți, „*paharul binecuvântării*” – τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας (I Cor. X, 16), „*pâine*”- ἄρτος și „*paharul Domnului*” – τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου (I Cor. XI, 26-27)¹¹.

Deci însăși terminologia neotestamentară în legătură cu Tainele de inițiere dovedește originea apostolică a ritualului primar, săvârșit după porunca Mântuitorului Hristos.

⁸ Cyrille Argenti, *La Chrismation*, în rev. „Contact”, XXXIV (1982), nr. 118, p. 99.

⁹ Vezi pe larg: Panagiotis Trembelas, *Dogmatique de l'Eglise orthodoxe catholique*, tome troisième, Ed. de Chevetogne, 1968, p. 132-133.

¹⁰ E. Dinkier, *Taufe im Urchristentum*, în „RGG”, t. VI, col. 627.

¹¹ Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturgica Specială*, ed. a II-a, București, 1985, p. 187.

2. Prefigurarea Botezului creștin în Vechiul Testament

Autorii cărților Noului Testament, iar mai apoi Părinții bisericești au scos în evidență acte și evenimente consemnate în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament care preînchipuie botezul creștin, acte prevestitoare ale Tainei noii creații.

După Părinții bisericești, aceste preînchipuiri nu sunt numai simple imagini ale Botezului, ci constituie *mărturii* ale lui, fiind rânduite în planul divin ca temeuri ale acestei Sfinte Taine.¹² Cu ajutorul lor vom putea înțelege mai bine semnificațiile botezului creștin.

a) Prima prefigurare a botezului creștin, în ordine cronologică, o constituie *apa primordială*, care a stat la baza creației și peste care Se purta Duhul Domnului (Fac. I, 2), exercitând asupra ei o putere creatoare și dătătoare de viață. Apa primordială este *tipul apei baptismale*, care a primit prin sfințire germenii vieții celei noi, spre a naște o nouă făptură (cf. II Cor. V, 17), prin puterea Duhului Sfânt, Care a fost invocat să vină asupra ei. Semnificația cosmică a apei botezului constă în aceea că devine principiul noii creații, care reia și desăvârșește prima creație.¹³

b) Pe lângă principiul creației, apa este principiul „*distrugerii*”, instrumentul judecății, care nimicește lumea păcatului. Prin *potopul* din vremea lui Noe (Facere VII) a fost înecată lumea păcatelor, potopul constituind astfel o prefigurare a Botezului creștin.

Noe și familia sa au fost „*mântuiți prin apă*” de lumea păcatelor, intrând într-o nouă lume de ascultare și cinstire a lui Dumnezeu. Apa botezului naște duhovnicește pe cel afundat în ea pentru o nouă viață în Hristos, ca moștean al Împărăției Sale, ștergându-i păcatul strămoșesc și toate păcatele personale. Sf. Apostol Petru mărturisește: „*Aceasta era pre-*

¹² J. Daniélou, *Bible et Liturgie*..., p. 75.

¹³ Tertulian, *De baptismo*, III, P.L., t. I, col. 1202; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza* III, 5, P.G., t. XXXIII, col. 434; Sf. Ambrozio al Milanului, *De mysteriis*, III, 9, trad. rom. de Pr. Prof. Ene Braniște, Prof. I. Voiusa, în „ST”, XVII (1965), nr. 5-6, p. 289.

figurarea botezului care vă mântuiește și pe voi astăzi: el nu e o ștergere a necurăției trupului, ci făgăduirea către Dumnezeu a conștiinței celei bune, prin învierea lui Iisus Hristos” (I Petru III, 21).

După Sf. Ambrozie, corbul trimis de Noe după retragerea apelor potopului, care nu s-a mai întors în corabie, este icoana păcatului care nu Se mai întoarce la cel botezat, dacă va păzi calea dreptății. Porumbelul, vestitor al încetării potopului, este simbolul Duhului Sfânt, Care S-a pogorât în acest chip peste Iisus în Iordan și Se pogoară peste cel care se botează, „*aducând pacea sufletului și liniștea minții*”. Ramura de măslin adusă de porumbel este chipul lemnului Crucii, pe care a fost răstignit Hristos.¹⁴ Arca salvatoare este preînchipuirea Bisericii lui Hristos.¹⁵

c) Altă prefigurare a botezului creștin o constituie *circumciziunea*, semnul legământului neamului lui Avraam cu Dumnezeu (Lev. XII, 3). Tăierea-împrejur a trupului era semnul material al atașamentului permanent al omului din Legea Veche la legea Domnului (cf. Rom. IV, 11), preînchipuind Botezul creștin, prin care primitorul se unește cu Hristos și cu Biserica Sa. Ca și botezul, circumciziunea era un act de inițiere prin care primitorii lui se deosebeau ca popor al lui Dumnezeu de neamurile păgâne.¹⁶ Paralelismul dintre circumciziune și botezul creștin este evidențiat de Sf. Ap. Pavel, când zice: „*Întru El (Hristos) ați fost tăiați împrejur, cu tăiere-împrejur nefăcută de mână, prin dezbrăcarea de trupul cărnii, întru tăierea-împrejur a lui Hristos. Îngropați cu El prin botez, întru El ați și înviat prin credința în lucrarea lui Dumnezeu... Iar pe voi, cei care erați morți, în greșalele voastre și în netăierea-mprejur a*

¹⁴ Sf. Ambrozie al Milanului, *op. cit.*, trad. rom., p. 289; Același, *De sacramentis*, cartea II, cap. I, trad. rom. de Pr. Prof. Ene Braniște, în „ST”, XIX (1967), nr. 9-10, p. 574-575; Tertulian, *op. cit.*, col. 1316-1317; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza XVII*, P.G., t. XXXIII, col. 982.

¹⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a VI-a despre săracul Lazăr*, P.G., t. XLVIII, col. 1037-1038; J. Daniélou, p. 80-93.

¹⁶ Corblet, p. 32-33; Pr. Dr. P. Deheleanu, *Botezul ortodox (Documentare biblică)*, în „MMS”, XLVII (1971), nr. 3-4, p. 224-225.

trupului vostru, v-a făcut vii, împreună cu El, iertându-vă toate greșelile” (Col. II, 11-13).

d) Botezul creștin cu apă și cu Duh Sfânt este preînchipuit, de asemenea, prin trecerea salvatoare a fiilor lui Israel prin Marea Roșie, sub călăuzirea stâlpului de foc și a norului (Ieșire XIV), după cum mărturisește Sf. Ap. Pavel: „*Căci nu voiesc, fraților, ca voi să nu știți că părinții noștri au fost toți sub nor și toți au trecut prin mare și întru Moise toți s-au botezat în nor și în mare*” (I Cor. X, 1-2).¹⁷

Ieșirea din Egipt, prin Moise, a prefigurat mântuirea prin Iisus Hristos. Prin trecerea minunată a Mării Roșii, israeliții au fost izbăviți de robia lui Faraon, care s-a înecat cu întreaga sa oștire în mare, iar prin botezul creștin, primitorul este izbăvit de robia păcatului și stăpânitorul răutății este înecat în apa baptilmală. Apa mării preînchipuia curățirea, iar norul, sfințirea dobândită prin botezul creștin și prezența Duhului Sfânt în cei umbriți de „*puterea Celui Preaînalt*”.

Deosebirea dintre tip și arhetip este aceea că evreii salvați din robie au murit în pustie, pe când cel care trece prin apa botezului se renaște la viața nouă.¹⁸

e) Altă prefigurare a sfințirii apei botezului, prin puterea Sfântului Duh și a Crucii, este considerată minunea săvârșită prin Moise în pustie, când a schimbat izvorul de apă amară în izvor de apă dulce, prin aruncarea în el a unui lemn (Ieșire XV, 23-25).¹⁹

f) Apa botezului care potolește setea sufletului este prefigurată, de asemenea, prin apa care a curs din stânca din pustie lovită de Moise cu toiagul, potolind setea poporului (Ieșire XVII, 1-7). Piatra din care a

¹⁷ Vezi, asupra acestei perioade, Pr. Drd. Vasile Mihoc, *Sensul tipic al Vechiului Testament după I Corinteni X, 1-111*, în „MA”, XXI (1976), nr. 4-6, p. 273-285.

¹⁸ Sf. Ambrozie, *De mysteriis*, III, 12-13, trad. rom., p. 289-290; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza XIX*, P.G., t. XXXIII, col. 1068, trad. rom., p. 542; Corblet, p. 38-40; J. Daniélou, p. 94-109.

¹⁹ Sf. Ambrozie, *De mysteriis*, III, 14, trad. rom, p. 290.

curs apa preînchipuie pe Hristos, piatra duhovnicească, izvorul nesecat de apă dătătoare de viață (cf. I Cor. X, 4). Toiagul cu care a lovit Moise piatra preînchipuie Crucea, prin care se împărtășește apei baptismale puterea sa regeneratoare. Moise preînchipuie pe Sf. Apostoli și pe urmașii acestora, preoții Bisericii, care administrează Taina Sfântului Botez.²⁰

g) O altă prefigurare a botezului, care curăță toată întinăciunea sufletului, a fost văzută în curățirea de lepră a lui Neeman Sirianul, prin afundarea în apa Iordanului, la porunca prorocului Elisei (IV Regi V, 14). După Sf. Ambrozie, tânăra de la care aflase Neeman despre prorocul Elisei preînchipuie Biserica creștină dintre neamuri.

h) Din dorința de a găsi cât mai multe prefigurări ale botezului în Vechiul Testament, Sf. Ambrozie considera în rândul acestora și minunea săvârșită de prorocul Elisei când a ieșit la suprafața apei Iordanului securea scăpată de un ucenic al său (IV Regi VI, 1-6). „Înainte de botez – zice Sf. Ambrozie – orice om se îngreunează și se scufundă, ca și fierul; dar după ce s-a botezat se ridică nu ca un fier, ci chiar mai ușor decât un lemn roditor”, căci prin Crucea lui Hristos se ridică neputința tuturor oamenilor.²¹

3. Botezul Sfântului Ioan Botezătorul

După relatările din Sf. Evanghelii, Sfântul Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul Domnului „boteza în pustie, propovăduind botezul pocăinței spre iertarea păcatelor” (Marcu I, 4). El anunța apropierea iminentă a Împărăției lui Dumnezeu, îndemnând pe toți la pocăință (Matei III, 2; Luca III, 8). Mulțime de oameni alergau în pustiu, unde Sf. Ioan boteza

²⁰ Corblet, p. 37-38.

²¹ Sf. Ambrozie, *De mysteriis*, III, 16-18, trad. rom., p. 290-291; Același, *De sacramentis*, cartea II, cap. IV, 11, trad. rom., p. 576.